

credo

evangélikus folyóirat

XXIX. ÉVFOLYAM
2023/1. • 1800 FT

»...az az ige, hogy »kérjetelek«, nem egyebet jelent, mint azt, hogy kérjetelek, ordítsatok, sikoltsatok, zörgesetek, dörömböljetelek!« (LUTHER MÁRTON)

IMÁDSÁG

Tartalom

BOJTOS ANITA: Szavakkal és szavak nélkül	1
KERTÉSZ ESZTER: Újjászületett imája	3
REUSS ANDRÁS: Az imádkozó Luther	4
KERTÉSZ BOTOND: Petőfi konfirmációja	16

Körkérdés – Mi(lyen) a jó ima? 24

JOHN FRITH: <i>Christian sentence</i> , 1532	26
MOLNÁR KRISZTINA RITA: Belső szoba	26
BAJÁKI RITA: Milyen a jó ima?	28
KORONDI ÁGNES: „Ez imádság akkoron mondandó...”	30
PUZSÉR RÓBERT: Elveszett jelentés	32
SZEMETHY ORSOLYA: Az ájtatos zongora	33
BÁNKI ÉVA: Megmozdul	38
JANCSÓ ÁGNES: Nagymama	39
NÁDASDY ÁDÁM: Mi(lyen) a jó ima?	41

SEPSI ENIKŐ: Az imádságról. Tipológia 42

DEÁK-SÁROSI LÁSZLÓ: Az öröm útja

A feltámadott útja húsvét és pünkösd között 46

ÉRFALVY LÍVIA: Vörös István zsoltárversei 54

FARKAS ARNOLD LEVENTE: ugyan az 60

H. HUBERT GABRIELLA: Régi magyar evangélikus imádság a 16–17. században 62

MEDGYESY S. NORBERT: „Megnyitatom mennyországnak kapuját...”

Az archaikus népi imádságokról 71

JAHODA SÁNDOR: térdre | halljátok-e | egyre-kor 80

HARMATI BÉLA LÁSZLÓ: Fába faragott imádság

A nemescsói szószékoltár rövid története 82

FERENCZFI JÁNOS: Credo ergo sum | Hogy hinni tudjam | Isten vállán 86

HORVÁTH ORSOLYA: Mi a fundamentalizmus?

James Barr fundamentalizmusfogalmának távlatai és buktatói 88

ACSAI ROLAND: Elmegy | Műanyag | Rózsa | Kabátban 96

MACZÁK IBOLYA: „Grammatika” egy szavak nélküli nyelvhez 97

TÓTH KINGA: A látomás nyelve 100

BATÓ ÁGNES: Visszanyerjük-e a paradicsomot? Péti Miklós Milton-fordításáról 105

FENYVESI FÉLIX LAJOS: Tudomány és költészet 110

VÁRAY RITA: Lelki, zenei, szellemi szimbiózis megtapasztalása

az evangélikus hittanórákon 111

KERTÉSZ ESZTER: Hitvallomások 116

„Megnyitatom mennyországnak kapuját...”

Az archaikus népi imádságokról

→ MEDGYESY S. NORBERT

Népünk lényegében véve az államalapítás óta találkozott a gregorián dallamon énekelt liturgikus énekekkel és imádságokkal. A legfontosabb közvetítő szerv a kolostori és a káptalani iskolahálózat volt, az újkorban a kollégiumok mellett az alsófokú oktatás kisiskolái és azok vezetője, az iskolamester (Judi magister). Liturgikus gyökerű, áldásos munkájuk nyomán – többek között – népi gregorián passió-éneklésről, lamentációkról, litániadallamokról, latinul vagy anyanyelven saját, helyi tónusban recitált népcsernyékről ad hírt a népzene-kutató.

E műfajok mellett volt és néhány helyen él még a népléleknek egy olyan zárt, alámerült Atlantisza, amely – kisebb kutatási előzmények után – Erdélyi Zsuzsanna (1921–2015) néprajztudós páratlan jelentőségű és mennyiségű gyűjtőmunkája nyomán bukkant fel. Ugyanis a népeletnek, a klasszikus szakrális lírai költészet, a drámairodalom és a néphagyomány szerves kapcsolatának van egy páratlanul szép, a középkor óta évszázadok alatt megérlelt, szájról szájra átadott, nagyanyától unokára, a családban szinte kötelező érvénnyel („Öreganyám kikövetelte tőlünk, hogy elmondjuk”)¹ öröklődött, templomban soha nem mondott része: az archaikus népi imádságok világa. Lelkiségi, történeti, irodalmi-költői és néprajzi szempontból egyaránt különleges értéket hordoznak. Valódi igazgyöngyök, amelyek napjaink zakatoló, szekularizált emberét is a mennyei világ felé röpítik. A műfaj felfedezője, névadója, legnagyobb gyűjtője, rendszerezője és értelmezője Erdélyi Zsuzsanna Magyar Örökség,

Pitré-, Kossuth-, Európa- és Pro Cultura Christiana díjas néprajzkutató, aki Lajtha László (1892–1963) népzene-gyűjtő, világhírű zeneszerző, karnagy és egyetemi tanár tanítványaként 1968. december 17-én a somogyi Nagyberényben a kilencvennyolc esztendősbabos Babos Jánosné Ruzics Rozáliától hallotta meg a rendkívüli szépségű, műfajában korábban soha, senki által nem kutatott imádságtípust. Idézzük e nagyberényi alapszövegnek a tőle csak néhány szóban eltérő perenyéi (Vas vármegye) változatát:

„Názáretbeli Jézus, zsidóknak királya,
Veszédelemben lévő forgóknak Istené,
Megtestesült Szent Ige,
Ne hagyjál bűnben elveszni.
Szent Isten,
Szent erős Isten,
Szent halhatatlan Úristen,
Könyörülj rajtunk.
Hét kereszt alatt lefekszünk,
Hét kereszt alatt fölkelünk.
Őrizz, angyal, éjfélig,
Boldogságos Szűz Mária veradtig,
Jézus Krisztus mindétig,
Hogy gyarló testünk nyugodjék,
De szívünk el ne aludjék.
Hogy téged mindenkor lásson,
Minden gonosz távoztasson.
Minket az angyal őrizzen,
Szent keresztjével megjegyzzén,
Sátán tőlünk elménjen,
Jézus maga velünk légyen.

→ **Medgyesy S. Norbert** (1977): győri születésű, a PPKE BTK Történelemelméleti, Módszertani és Didaktikai Tanszékének tanszékvezetője, az MTA BTK Irodalomtudományi Intézete Régi Magyar Drámatörténeti Kutatócsoportjának tagja, a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Népzene Tanszékének óraadó tanára és a Boldog Özséb Szintársulat vezetője.

Malasztnak anyja, Mária,
 Irgalmasságnak Szent Anyja,
 Légy lelkünk oltalmazója,
 Végórán befogadója.
 Istennek hív Szent Angyala,
 Engem őrzésed alá
 Az Úr kegyelmességéből
 Bizattam anyám méhéből.
 Világon látogass,
 Őrizz, vezérelj és támogass.
 Fe(h)ér rózsza Mária,
 Gyönggyel gyökerezzél,
 Aranyat virágozzál.
 A mi házunk négyszöglet,
 Négy szép angyalok forogjatok,
 Négy szép angyalok örökjetelek.
 Kérésztek forogjatok
 Boldogasszon ágyába,
 Ábrahám kebelébe.
 Hét szülte világot,
 Világ szülte Szent Annát,
 Szent Anna szültö Máriát,
 Mária szültö Szent Fiát,
 Világ Megváltóját.
 Kitekintek napkelet felé,
 Ott látok egy szép templomot,
 Kívül aranyos,
 Belül irgalmas.
 Benne vagyon Krisztus Urunk
 Térdig vérbe,
 Könyökig könnybe.
 Méne Jézus paradicsom felé,
 Vasszegekkel szegezik,
 Vasvesszőkkel vesszőzik.
 Három csöpp vére lecsöppenik,
 Szent angyalok fölszedik,
 Aranytányérba teszik,
 Lóriktomba felviszik,
 Krisztus Urunk elejbe teszik.
 Krisztus Urunk azt mondja,
 Sem tréfa, sem játék,
 Ki ezt az imádságot napjába
 Kétszer elmondja,
 Hét halálos bűne bocsáttatik.”²

Erdélyi Zsuzsanna nemzetközi téren is emblemikus jelentőségűvé magasodott. Először 1974-ben kisebb, majd 1976-ban közel nyolcszáz oldal, 1999-ben pedig ezeregyszáz oldal terjedelemben megjelent könyvének – *Hegyet hágék, lőtőt lépék* – címét idézve: Erdélyi Zsuzsanna hegyet hágott és lőtőt lépett, a tizkilós Uher magnót éveken át vállán cipelve és minden ellenállást legyőzve, hogy a legelhagyatottabb falvak utolsó utcájának (testi szemmel) legerőtlenebb asszonyaihoz, valójában élő kódexlapjaihoz is eljusson, és az utolsó pillanatban, a huszonnegyedik órában megörökítse a messzi évszázadokból származó imádságokat, ráolvasásokat, az egész egyházi évet átfogó népekeket, kántálókat és legendaballadákat. Erdélyi Zsuzsanna tanítványaként a grádistyei horvátok körében Horváth Sándor, Palócföldön Lengyel Ágnes és Limbacher Gábor, Szeged környékén Polner Zoltán, a Vajdaságban Silling István, Erdélyben és Moldvában Tánzos Vilmos, Takács György és Harangozó Imre gyűjtése révén közel ötvenezer archaikus népi imádságszöveggel rendelkezünk az egész magyar nyelvterületről.³

A műfaj lényege: a késő középkor és a barokk kor elsősorban ferences kötődésű és anyanyelvű kolostori irodalmának elmélkedései, prédikációi s leginkább misztériumjátékai maradtak fenn lírai, néha párbeszédese, összességében töredékes formában a nép körében. Fő témájuk Jézus Krisztus és Szűz Mária együtt szenvedése (*compassiója*), ennél fogva a pénteki nap hangsúlyos szerepe, amelyről az imádkozó asszonyok még hosszú évszázadok távlatából is megrendülve, néha könnyezve beszéltek. A „térgyig vérbe’, könyökig könnybe’, színye szomorodva, szenvedit verítve” fogant, szintén a késő középkori izzó, erősen átélt vallásosságban gyökerező Mária-síralmakban gyakran az énekes asszonyok saját, édesanyjai fájdalma jutott szakrális magaslatoakra, hiszen „Égen megyen egy madár, / Nem madár, Szárnyas angyal, / Szárnya alatt szent ótár, / Szent ótárban igaz hit, / Igaz hitben Boldogasszony”.⁴ Az imádságok alliterációban és asszonáncban gazdag költői szövegében Jézus Krisztus és Szűz Mária mellett Lukács és János evangélista, Borbála, Nursiai Benedek, Antiókhiai Margit („Szűz leán Szen’ Margit”),⁵ Rozália és Rókus

pestisszentek, Remete és Pádúai Antal, ritkábban Ágoston és Pió alakja tűnik fel. Az imádságszövegek elmaradhatatlan jellemzői a napjainkban már „teologice-liturgice abszurd”,⁶ de annál lényegesebb záradékok: az ekként hallható mennyei ígéretek (pl. „Aki ezt az imádságot elmondja...”, vagy „Krisztus Urunk azt mondja, [...] bejut a paradicsomba”) középkori pápai búcsú kiváltságokra vezethetők vissza, amelyeket a nép Krisztus szájába adott, hogy még nagyobb legyen a fohász üdvösséghezó, mennyországot megnyitó lelki haszna és nyomatéka.

Az imádságok szövegében hallható passiók párbeszédek a középkori és barokk kori misztériumjátékok (*theatrum sacrum*, pl. a 18. századi csíksomlyói ferences passiójátékok) nyomait őrzik. Az *Arany Miatyánkkal*, más imádságokkal és néhány legendaballadával kapcsolatban a ferences Laskai Osvát (1450 k.–1511) dramatikus prédikációinak (pl. *Biga salutis*, *Gemma fidei*), az 1500-as évek eleji magyar nyelvű kódexek *devotiós* (áhítatos) passióinak és más imádságainak szófordulatait és motívumait fedezhetjük fel mind a mai napig idős asszonyok imádságszövegeiben. Néhány példa a szenvedéstörténet témáját megjelenítő források közül: *Winkler-kódex* (1506), *Nádor-kódex* (1508), *Weszprémi-kódex* (16. század eleje), *Érsekújvári kódex* (1529–1531); más imádságok esetében: *Gömöry-kódex* (1516), *Érdy-kódex* (1526 k.), *Peer-kódex* (1526), *Thewrewk-kódex* (1531). Bornemisza Péter *Ördögi kísértetek* című műve (1578) viszont kikel a bájoló, varázsszerű imádságok ellen. A *Makula nélkül való tükkör* című kegyességi mű, barokk kori népszerű Jézus- és Mária-életrajz (első magyar nyelvű kiadása: Nagyszombat, 1712) hatása elsősorban az apokrif motívumoknál (pl. Jézus és Mária búcsúzása a szenvedéstörténet előtt) mutatható ki. A *Cantus Catholici* (1651, 1674, 1703, 1738) és a Kájoni János ferences egyházenész szerkesztette *Cantionale Catholicum* (Csíksomlyó, 1676, 1719, 1805) énekeskönyv, továbbá az 1700-ban Erdélyben kinyomtatott *Lelki Paradicsom* imakönyv, azaz barokk kori nyomtatott liturgikus és áhítati művek szövegei, azok egyes sorai ugyancsak fellelhetők a szóbeliségben fennmaradt archaikus imádságok között. Az

archaikus népi imádságok forrásainak vizsgálatához Pongrácz Eszter *Arany Korona* című, 1719 és 1902 között harmincöt kiadást megélt imakönyve szintén elengedhetetlen. Az 18–19. századi szakrális ponyvanyomtatványok kultúra-, szöveg- és motívumközvetítő szerepe ugyancsak jelentős.

Az imádságok szövegéből látható, hogy több évszázad és több műfaj (pl. himnusz, népének, misztériumdráma, ősköltészet) nyomai, összetöredezett gyémántdarabkái fedezhetők fel akár egy-egy szövegben belül is. Az imént idézett, „Názáretbeli Jézus...” kezdetű imádság ennek iskolapéldája. Például az 5–8. sorában olvasható „Szent Isten, / szent erős Isten...” szakasz az őskeresztény *Trisagion-himnusz* részlete, amely a magyarországi (esztergomi) rítusban a (napot lezáró) completorium zsoltosmaóra záróéneke volt a nagybőjtben. Emellett a nagypénteki liturgiában is szerepel a kereszt behozatalakor hangzó ének részeként: „Hágiosz ho Theosz! Sanctus Deus!” („Szent az Isten...”), melynek kezdősora: „Popule meus...”, azaz „Ó, én népem,

▼ Az antiókhiai kehely, 500–550 (19,6 × 18 × 15,2 cm, ezüst, aranyozott ezüst, The Metropolitan Museum of Art, New York)

teellened mit vétettem?”⁷ A „Boldogasszony ágya” a születést, az „Ábrahám kebele” pedig a földi halált jelenti. A „Hét szülte világot / Világ szülte Szent Annát”, más változatban: „Ég szülte földet, / Föld szülte fát” szakaszt Erdélyi Zsuzsanna kozmikus genezisnek, teremtésnek nevezi. Ez a rész csodálatos költészettel, Jessze törzse, Jézus szentatyafisága és virágjelképek sorolásával ábrázolja a krisztusi születést, a karácsony misztériumát. Teljes példája a „Fehér rózsza Mária...” imádságtípus részeként:

„Fe(h)ér rózsza Mária,
Gyönggyel gyökerezzél,
Arannyal virágozzál.
A mi házunk négyszöglet,
Négy szép angyalok forogtatok,
Négy szép angyalok öröködjetek.
Kérésztek forogtatok
Boldogasszon á(l)gyába,

Ábrahám kebelébe.
Ég szülte földet,
Föld szülte fát,
Fa szülte ágát,
Ága szülte bimbaját,
Bimbaja szülte Szent Annát,
Szent Anna szülte Máriát,
Mária szülte Krisztus Urunkat,
Világ Megváltóját.
Kitekintek napkelet felé,
Ott látok egy szép templomot,
Kívül aranyos,
Belül irgalmas.”⁸

A karácsonyi ünnepkörhöz („Ég szülte földet...”) kapcsolódva elmondható, hogy az adventi rorate-miséket el sem lehet képzelni, hogy szebb imádságokkal kezdjük a rorateintroitus előtt, mint az alábbiak:

„Üdvözlég, kinyílt Szűz Virág,
Szép szüzességben Anyaság,
Kegyes Királyné Asszonyság,
Csillaggal fénylő boldogság.
Szép kerek, forogjatok,
Szép csillagok, csillámjatok,
Világ állapotok,
Ezer éjjel bételék,
Szűz Mária születék,
Szent székébe ülteték.
Egész világ felvirrad,
Piros hajnal meghasad,
Gyöngyvirág rajztatja,
Fehér rózsza Mária,
Gyönggyel gyökerezik,
Arannyal virágzik.”⁹

Az „aranyos mise” az advent hétköznap hajnali roratémise népi elnevezése, amelyhez betegség- és bajelhárító hiedelmek és szent személyek társulnak:

„Az angyalok csendítének,
Aranyos misére készülődnek.
Azon kérem az Úr Jézust,
Adjon nékem három angyalt,
Egy őrizzen,
Más serkentsen,
A harmadik mondja a fejemnél a Tízparancsolatot.
Az én házam Szent Antal háza,
Négy szegibe’ négy angyal,
Közepibe szent oltár,
Szent oltár előtt aranykereszt,
Nyiss ajtót, angyal,
Nyújts kezet, Mária,
Hogy mehessünk az Úr színe elébe,
Az örök paradicsom kertjébe,
Most és mindörökké, amen.”¹⁰

A „kívül aranyos, belül irgalmas” templom az egyház jelképe. A költői kép a középkori fény-szimbolikát idézi: az arany szín (további példák: aranyajtó, aranyszék, szent aranyos szent vásárnap, aranykönny, aranyzakáll, aranytemplom, aranyoltár, aranytál) a középkori fény-szimbolika,

a királyi arany színben tündöklő Krisztus Király jelképrendszerének folklorizálódott formája, a sötétségtől rettegő nép fényességének kifejezője. E szövegrészek ezeknek az imádságoknak az egyik lényegét is mutatják: verbális ikonográfiáról van szó, mert az egyszerű, anyagiakban szegény, de lélekben annál gazdagabb, elsősorban földművelő és állattenyésztő ember e szövegek által varázsolt a templom és az ott megnyílt mennyország szépségét és vigaszát saját szerény otthonába. A „muströmfa” a *mustármag* kifejezés variánsa, amelynek dogmatikai-spirituális értelmezése Jézus példabeszédében (Mt 13,31–32) rejlik: a mustármagból kinő a mustárfa, amely a templom (kápolna) és tágabb értelemben az egyház jelképe.

A pénteki nap hangsúlyos szerepét (lásd alább: „Ma péntek, ugye, annak a napja...”), kegyelem-biztosító mivoltát már egy bázeli kódex is megemlíti az 1300-as években. Egyik legszebb, költői képekkel és alliterációkkal gazdag példáját a moldvai csángó magyar Diószeg községben hallottam harminc esztendővel ezelőtt:

„Ma péntek,
Ugye, annak a napja,
Krisztus mene kénjára,
Kényelmesek esettye,
Öt mélységes sebeje,
Kibül kifolyék az ő drágalátos szent vére.
Meglátá az ő szerelmes Szent Fiát
Egy magos keresztfán,
Térigyig vérbe,
Könyökig könyibe,
Szinye szomorodva,
Szent verit veritve.
Egy szót mondék,
Testet teremték,
Lelket odaadám.
Ki eszt emongya,
Vagy este, vaj reggel,
Megnyitatom harmadnapon mennyországnak
kapuját,
Bétetetem poklokknak ajtaját.
Hajnal, hajnal, szép piros hajnal,

Ongolának¹¹ három ága,
 Magos mennynek magossága,
 Nyics kaput, angyal,
 Nyujcs kezét, Boldogsága Szép Szűz Mária,
 Hogy mehessünk Urunknak színye szent látására.
 Hajnal, hajnal, szép piros hajnal,
 Kibe megnyugovék,
 Mártírokra meglév,
 Elleneste szé virág,
 Neked adám lelkemet,
 Tőled várom örökké való üdvösségemet.
 Ámen.”¹²

A gyakran előforduló aranytányér és a „lóríktom” (más változatban: órium, kárium, argyium, argyélom), amelybe Krisztus lehulló vérének gyűjtik, maga a Szent Grál. Az 5. századi apokrif *Nikodémus evangéliuma* (*Gesta Pilati*) és a kora középkori breton mondakör szerint a Grál az az edény, amelyben Krisztus az utolsó vacsorán saját vérének adta apostolainak, és amelybe aztán Arimátiai József felfogta a Megváltó vérének a kereszt alatt. Keresztény jelképként a Grál liturgikus edény, szent ereklye, az eucharisztia jegye, amely a krisztusi véráldozatot idézi, ahogy a közkedvelt „Lehullott a Jézus vére...” nagyböjti népének szövege is idézi. Az 1710-es évektől felvirágzott kisalföldi Mária-kegyhely, Tétszentkút szülötte – egy esti imádság részeként – így ismerte a Grál-legendát:

„Én lefekszek én ágyamba,
 Testem, lelkem koporsóban,
 Három angyal fejem fölött,
 Egyik vigyáz,
 Másik oltalmaz,
 Harmadik a bűnös lelkemet válassza.
 Kakas szólal,
 Máriát kiáltja:
 Kelj föl, Mária,
 Kelj fel, Mária,
 Mer’ megfógták a szent Fiadat,
 Felfeszítették a keresztfára,
 Hét csöpp vére lecsöppent,
 A szent angyalok felszedték,

Aranytányérba tették,
 Krisztus Urunk elejbe felvitték,
 Krisztus Urunk is azt mondja,
 Aki ezt az imát este-reggel elmondja,
 Hét főbűne esedezik érettünk. Ámen.”¹³

A „Mivel már megvirradván, / kérjük Istent leborulván...” a *Jam lucis orto sidere...* kezdetű, 470–700 között keletkezett, a 9. század óta a zsolozsma napkezdő, úgynevezett primahórájában énekelt himnusz népi változata (eredeti kezdősorváltozatokkal: „Az éj után megvirradván...”, „Fölkelt a napnak csillaga...”). Magyar fordítását elsőként a jezsuita Hajnal Mátyás készítette el és adta közre nyomtatásban 1629-ben Bécsben *Az Jesus Szívet Szerető Szíveknek [...] könyvvechke* című művében.¹⁴ Két példát idézünk Moldvából: Tankó György szövege az említett himnusz származéka, felesége imádságában feltárul a mennyország, ezzel a népi látomásirodalom szép példáját olvashatjuk:

„Mivel már megvirradván,
 Kérik Istent leborulván,
 Hogy ezen a napon járván ne ejtsen a Sátán.
 Ugy foly nyelvünk szorulása,¹⁵
 Ne hallassák durfolyása,¹⁶
 Szemeinknek nyargalása
 Világ hívságot ne lásson!
 Mind a hó tiszták lehessünk,
 Józan legyen eledelünk,
 Hogy jóra fordulhasson testünk.
 Ez világ nyugodják,
 Világtól szüvünk búcsúzzék,
 Egy Isten tőlünk áldassék. Ámen.”¹⁷

„Én felkelek jó reggel,
 Hajnalban megmosdom,
 Bűneimtől megkendezem, vétkeimtől.
 Kiállok ajtóm eleibe,
 Feltekintek magos mennyekbe,
 Nyitva látom mennyország kapuját,
 Azon belül ajtaját.
 Mária felfogad, és úgy kéri szent Fiát,
 Hogy bocsássa meg az egész világ bűneit. Ámen.”¹⁸

A hazai evangélikusok körében Erdélyi Zsuzsanna a késő középkori eredetű, dramatikus legendaballada, az *Arany Miatyánk* német változatát (*Goldener Vater unser*) és az angyal-imádságtípust fedezte fel.¹⁹

E kivételes szépségű, mély lelkeséget és művelődéstörténeti hátteret hordozó, leginkább a katolikusok körében élő, mellettük evangélikus és református „élő könyvtáraktól” is megörökített műfajtól esti imádságok idézésével búcsúznak. Imre Kálmánné Balogh Rozália (Perenye, 1921–2006) alábbi imádságfüzérében a pénteki nap hangsúlyos szerepe is előkerül („Ma van péntek...”), és Szűz Mária közbenjárását is kéri:

„Én lefekszek én ágyamba,
Mint Krisztus a koporsóba,
Kemén álom el né nyomjon,
Sátán, ördög még né csaljon!
Két karomon két kar angyal,
Két vállamon őrzőangyal.
Forogjatok, szent kérészték, annak a kebelibe,
Léfekszöm Jézus, Mária szent nevibe.
Előbb, hogyszem léfekügyem,
Kezeimet összeteszem,
Hozzád emelém szívemet,
Istenem, áldlak tégedet,
Hogy velem ennyi jót tettél,
Veszélyektől megmentettél,
Mivel ellenéd vétettem,
Bocsáss meg, kérlek, énnékem.
Mer’ nyugton csak így alhatom,
Vigyázz reám, őrangyalom!
Ó, Mária, édesanyám,
Kérlek, légyen gondod reám,
Ó, üdvözítő Jézusom,
Szent sebeidbe zárkózom,
Melyekből véréd folyt értem,
Lemosva lón az én vétkem,
Légy velem, édes Jézusom,
Hogy így békében nyugodhassam. Ámen.”

„A mi házunk négyszögletes,
Négy szép angyal, őrzőangyalok, őrizzéték,
Kérészték, forogjatok,
Hadd nyugodjon Boldogasszon ágyába,
Ábrahám kebelébe.
Föld szültő világot,
Világ szültő Szent Annát,
Szent Anna szülte Szűz Máriát,
Szűz Mária szülte Szent Fiát, a világ Megváltóját.
Kitekintek e napkelet felé,
Ott látok egy anyaszentégyházat,
Kívül aranyos,
Belül irgalmas.
Abban vagyon Krisztus Urunk
Térdig vérben, könnyökig könnyben.
Mellette áll három próféta.
Kérdi Jézus: Kit kerestek?
Krisztus Urunkat gyüttünk látogatni.
Ma van péntek,
Krisztus Urunk kínzó napja,
Krisztus Urunk fölmént a paradicsomba,
Utánament három pogán zsidó,
Vasszegekkel szegezték,
Vasvesszőkkel vesszőzték,
Három csöpp vére lécsöppent,
Az angyalok fölszedték,
Arantányérba tettik,
Krisztus Urunk elejbe abba vüttik.
Krisztus Urunk azt mondta,
Aki ezt az imádságot minden pénteken elmondja,
Hét halálos bünö megbocsáttatik. Ámen.”

„Mária, Szűzanyám, te légy én pátrónám, szívemet, lelkemet nekéd adom. Ne hagyj el, vigyázz rám, hogy utolsó óráim szerencsésen jöjjön, édesanyám, Mária, hogy a sátán azon órán nekem ne ártasson, közel se állhasson én szegény lelkemhez, ne bánthasson.

Ó, Mária, édesanyám, az egekből, magas mennyből tekints le rám, most, és midőn eljön az én végső óráim! Ámen.”²⁰ ■

▼ A nádorvárosi evangélikus templom, 1943 (Fortepany/íd. Konok Tamás)

JEGYZETEK

- 1 ERDÉLYI 1976, 23. o.
- 2 Az imádság átörökítői: Bejczy Józsefné Hittaller Anna (Perenye, 1928–2015) előénekes és húga, Balázsvölgyi Lászlóné Hittaller Mária (Perenye, 1930–2012). Gyűjtötte: Medgyesy S. Norbert, Perenye, 1995. július 8. és 1996. július 30. Nagyanyjuktól, a szintén perenyei Mészáros Jánosné Markó Annától (1866–1945) tanulták.
- 3 Lásd HORVÁTH 1991; HARANGOZÓ 1998; 2001; TAKÁCS 2001; 2015; TÁNCZOS 1996; 1999; 2000; 2001.
- 4 ERDÉLYI 1976, 212. o.
- 5 Uo. 162. o.
- 6 Uo. 21. o.
- 7 Lásd: *Éneklő egyház* [ÉE] 819; *Dicsérjétek az Urat* [DU] 95f; népekenként: ÉE 88; DU 88; DU 88b.
- 8 Perenye (Vas vármegye): Bejczy Józsefné Hittaller Anna (1928–2015) előénekes; Pataki Lászlóné Szakács Erzsébet, Perenye, 1920. május 31. Gyűjtés: Medgyesy S. Norbert, Perenye, 2000. augusztus 18. Kijelölés tőlem, M. S. N.
- 9 ERDÉLYI Zsuzsanna vasi és somogyi gyűjtéséből (1976)
- 10 Gyimesközélpok, Hidegség, Gyimesbükk, Buha-mezeje, egykori Csík vármegye. Gyűjtötte és kiadta: TAKÁCS 2001, 272. o.
- 11 Ongola: háromágú fa, amely keresztjelkép; ha gyertyatartó, akkor fényjelkép.
- 12 Dascalné Józsi Mária (született 1924. november 2., Szalánc, Moldva) mostohaapjától tanulta. Gyűjtötte: Medgyesy S. Norbert, Diószeg, Moldva, 1993. július 4. A gyűjtésen, együtt a Jáki Sándor Teodóz (1929–2013) győri bencés egyházenész és gimnáziumi tanár vezette moldvai utazáson Horváth Brigitta győri építész, műszaki ellenőr és Józsa Mónika vágai (ma Szlovákia) karnagy, énekművész is részt vett.
- 13 Rigó Imréné Szűcs Piroska, Tétzentkút (Győr vármegye), 1930. december 1. Gyűjtötte: Medgyesy S. Norbert, Győr-Sziget, 1995. január.
- 14 Holl Béla kiadásában olvasható: RMKT 7: 75. sz.
- 15 Szólása (nyelvromlás).
- 16 „Dúl-fúlása”.
- 17 Tankó György (született 1935, Lészped, Moldva); gyűjtötte: Medgyesy S. Norbert, Lészped, 1994. július 6.
- 18 Tankó Györgyné Puskás Katalin (született 1940, Lészped, Moldva); gyűjtötte: Medgyesy S. Norbert, Lészped, 1994. július 6.
- 19 Van-e hazai evangélikus népi imádsághagyomány? 1981; Válasz a kérdésre: Van-e hazai evangélikus imádsághagyomány? 1983. In: ERDÉLYI 2015, 384–404. o.
- 20 Imre Kálmánné Balogh Rozália perenyei születésű édesanyjától, Foki Annától (†1953) és édesapjától, Balogh Kálmántól (†1928) tanulta ezt a fohászt. Szülei a nagyszülöktől örökölték tovább, Balogh Istvántól és az 1928-ban elhunyt Gergác Borbálától. Rozi néni így mesélt az imádságok életéről: „Mindig este, közösen imádkoztuk, télen a sparhelt mellett körbeültünk, és ott imádkoztunk. Halottakér', bűneink bánataér'. Sokat imádkoztunk, a' vót akkor a szórakozás! Visszamenőleg az öregektől tanútk, ez ilyen családi hagyomány volt, ezek a régi imák. Vót, mikor mindén este elmondtuk, nyáron nem annyira, ha a mezőn sok volt az elfoglaltság, inkább télen mondtuk. Ez ilyen öröklődő volt nálunk, ezek az imádságok. Most is elmondom mindén este, most már csak fekvé.” (Gyűjtötte: Medgyesy S. Norbert, Perenye, 2000. augusztus 18.) A Perenyében gyűjtött archaikus népi imádságok olvashatók és hallhatók: MEDGYESY S. 2011; CD-ROM, track 258a–268.

AJÁNLOTT IRODALOM

- ERDÉLYI Zsuzsanna 1976. *Hegyet hágék, lőtöt lépék. Archaikus népi imádságok*. Magvető Kiadó, Budapest. Bőv. kiad. Kalligram Kiadó, Pozsony, 1999. Web: <http://mek.niif.hu/05200/05255/>. (Megtekintés: 2023. február 28.)
- ERDÉLYI Zsuzsanna 1988. Az archaikus népi imádságok. In: *Magyar néprajz*. 5. köt. *Magyar népköltészet*. Szerk. Vargyas Lajos. Akadémiai Kiadó, Budapest. 692–748. o. Web: <http://mek.niif.hu/02100/02152/html/05/249.html>. (Megtekintés: 2023. február 28.)
- ERDÉLYI Zsuzsanna 2001. *Aki ezt az imádságot... Élő passiók*. Kalligram Kiadó, Pozsony.
- ERDÉLYI Zsuzsanna – VÁRHELYI Ilona 2011. „...századokon át paptalanul...” *Az archaikus népi imádságműfaj fogaadtatástörténete*. Szent István Társulat, Budapest.
- ERDÉLYI Zsuzsanna 2015. *Múltunk íratlan lírája. Az archaikus népi imádságműfaj háttérvilága*. Kalligram Kiadó, Pozsony
- HARANGOZÓ Imre 1998. „*Krisztusz háze aranyos...*” *Archaikus imák, ráolvasások, kántálók a gyimesi és moldvai magyarok hagyományából*. Ipolyi Arnold Népfőiskola, Újkígyós.
- HARANGOZÓ Imre (szerk.) 2001. „*Ott hul éltek vala a magyarok...*” *Válogatás az észak-moldvai magyarság népi emlékezetének kincsestárából*. Ipolyi Arnold Népfőiskola, Újkígyós.
- HARANGOZÓ Imre – KÖVÁRI Réka 2005. *Etelközi fohások. Válogatás a moldvai magyarság vallásos népköltészetének kincsestárából*. Ipolyi Arnold Népfőiskola, Újkígyós. Web: https://library.hungaricana.hu/hu/view/MEGY_VESZ_Veszmuzykonos/?pg=135&layout=s. (Letöltés: 2023. február 28.)
- Hegyet hágék, lőtöt lépék. Archaikus népi imádságok*. Digitalizált hanglemez. https://www.youtube.com/playlist?list=OLAK5uy_mAm4u0V9D-mE271od2UV5QpW_hRQ0BDudE. (Megtekintés: 2023. február 28.)
- HOLL Béla (szerk.) 1974. *Régi magyar költők tára*. 7. köt. 17. század. *Katolikus egyházi énekek (1608–1651)*. Akadémiai Kiadó, Budapest. [RMKT 7.]
- HORVÁTH Sándor 1991. *Mária álma*. *Jel*, 3. évf. 1. sz. 10–12. o.
- MEDGYESY S. Norbert (szerk.) 2011. *Ecclesia Agathae. A 250 esztendő perenyei templom tanulmánykötete és népekhanglemezei*. CD- és CD-ROM-melléklettel. Magyar Napló, Budapest.
- MEDGYESY S. Norbert (szerk.) 2019. *Mária Anya – Mária Anyánk. Szűz Mária élete és alakja a magyar népi Mária-költészetben Erdélyi Zsuzsanna gyűjtése szerint*. Szent István Társulat, Budapest.
- Pócs Éva 1986. *Szem meglátott, szív megvert. Magyar ráolvasások*. Helikon Kiadó, Budapest. Web: <https://mek.oszk.hu/06100/06124/html/index.htm>. (Megtekintés: 2023. február 28.)
- Portréfilm Erdélyi Zsuzsannáról. Előzetes. *Magyar Művészeti Akadémia*. <https://www.mma-tv.hu/web/mma-tv/mma-tv/-/video/1694445/portrefilm-erdelyi-zsuzsannarol-5-perces-elozetes>. (Megtekintés: 2023. február 28.)
- TAKÁCS György 2001. *Aranykertbe' aranyfa. Gyimesi, hárompataki, úzvölgyi csángó imák és ráolvasások*. Szent István Társulat, Budapest.
- TAKÁCS György 2015. *Angyalok csendítének. Archaikus népi imádságok a régi Csíkszékről*. Magyar Napló – Írott Szó Alapítvány, Budapest.
- TÁNCZOS Vilmos 1996. *Gyöngyökkel gyökerezétek. Gyimesi és moldvai archaikus imádságok*. Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda.
- TÁNCZOS Vilmos 1999. *Csapdosó angyal. Moldvai archaikus imádságok és életterük*. Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda.
- TÁNCZOS Vilmos 2000. *Eleven ostya, szép virág. A moldvai csángó népi imák képei*. Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda.
- TÁNCZOS Vilmos 2001. *Nyiss kaput, angyal! Moldvai csángó népi imádságok. Archetipikus szimbolizáció és életter*. Püski Kiadó, Budapest.

Credo – evangélikus folyóirat,
a Magyarországi Evangélikus Egyház folyóirata

Főszerkesztő: Isó M. Emese

Szerkesztők: Bojtos Anita, Csermelyi József, Mádl Janka

A szerkesztőbizottság tagjai: Fabiny Tibor, Gáncs Tamás, Próhle Gergely, Tevelj Arató György

Szerkesztőség és kiadóhivatal

1085 Budapest, Üllői út 24.

Tel.: +36-1/317-5478

E-mail: credo@lutheran.hu

Olvasószerkesztő: Diószegi Rita

Korrektor: Miklósné Székács Judit

Műszaki szerkesztő: Török Andrea

Lapterv: Jánosi Nikolett

A borítón Tettamanti Zsófia *Mózes és az égő csipkebokor* (film, fonál, 2023) című munkája látható.

Kiadja a Magyarországi Evangélikus Egyház Luther Kiadója

www.lutherkiado.hu

Felelős kiadó: Antal Bálint

ELŐFIZETŐI DÍJAK A 2023. ÉVRE:

Előfizetés egy évre: 6400 Ft

Egy szám ára: 1800 Ft

A *Credo* digitálisan is előfizethető a Luther Kiadó webáruházában.

Digitális előfizetés egy évre: 2800 Ft

Egy digitális lapszám ára: 900 Ft

Nyomdai kivitelezés: Prime Rate Kft.

Felelős vezető: dr. Tomcsányi Péter

ISSN 1219-6800 (nyomtatott)

ISSN 2786-2631 (online)

A természet értékeinek védelme közös ügyünk és keresztény felelősségünk. Ebből a megfontolásból a Credo evangélikus folyóirat Impact natural környezetbarát papíron jelenik meg.

Gondolkodott már azon, mi minden lehet ima? És azon, hogy milyen a jó ima? Mind belső lényegét, mind megnyilvánulásait tekintve számtalan fajtája különböztethető meg, s nemcsak vallásonként eltérők, de nekünk, hívőknek is megvan a saját bevált gyakorlatunk: lehet egyéni és közösségi, spontán vagy szervezett, imádkozhatunk szavakkal és énekelve, de szótlannul is, akár kontemplatív módon, akár gesztusokkal, sőt tánccal is. Egy biztos: a leginkább vágyott kommunikációs forma az imádság, amely néha könnyen jön, míg máskor nem találjuk a hozzá vezető utat. A teremtési rend része, ösztönös igényünk, hogy megszólíthassuk Urunkat. A Magyarországi Evangélikus Egyház által az elköteleződés éveként beharangozott esztendőben gondolkodjunk közösen, felekezeti határokat átívelően hitünk személyes megélésének egyik fundamentumáról, az imáról!

ACSAI ROLAND, BOJTOS ANITA, BAJÁKI RITA, BÁNKI ÉVA, BATÓ ÁGNES, DEÁK-SÁROSI LÁSZLÓ, ÉRFALVY LÍVIA, FABINY TIBOR, FARKAS ARNOLD LEVENTE, FENYVESI FÉLIX LAJOS, FERENCZFI JÁNOS, HARMATI BÉLA LÁSZLÓ, H. HUBERT GABRIELLA, HORVÁTH ORSOLYA, JAHODA SÁNDOR, JANCÓS ÁGNES, KERTÉSZ BOTOND, KERTÉSZ ESZTER, KORONDI ÁGNES, MACZÁK IBOLYA, MEDGYESY S. NORBERT, MOLNÁR KRISZTINA RITA, NÁDASDY ÁDÁM, PUZSÉR RÓBERT, REUSS ANDRÁS, SEPSI ENIKŐ, SZEMETHY ORSOLYA, TÓTH KINGA, VÁRAY RITA

kutatni | közreadni | tanulni

